Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень

УДК 340.13

Бойко Олег Володимирович

аспірант кафедри теорії держави і права,
конституційного та адміністративного права
факультету права та міжнародних відносин
Державного університету «Київський авіаційний інститут»

Boyko Oleg

Postgraduate Student, Department of Theory of State and Law,
Constitutional and Administrative Law,
Faculty of Law and International Relations
State University "Kyiv Aviation Institute"
ORCID: 0000-0002-9538-534X

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ПОЄДНАННЯ ПРИВАТНОПРАВОВИХ ТА ПУБЛІЧНО-ПРАВОВИХ ЗАСАД У СФЕРІ НОТАРІАТУ
INTERNATIONAL EXPERIENCE OF COMBINING PRIVATE AND PUBLIC LAW PRINCIPLES IN THE FIELD OF NOTARIALISM

Анотація. *Вступ. Сучасні трансформаційні процеси правової системи України вимагають комплексного перегляду ролі нотаріату як інституції, що поєднує приватноправові та публічно-правові засади. Нотаріальна діяльність одночасно спрямована на забезпечення автономії волі учасників цивільного обороту та реалізацію публічного інтересу, пов'язаного з гарантуванням правової визначеності, превенцією правопорушень і забезпеченням стабільності цивільного обігу. Гармонізація національного законодавства з європейськими стандартами, зокрема з метою виконання міжнародних зобов'язань України та практики застосування норм права з урахуванням підходів Ради Європи, актуалізує*

потребу в науковому дослідженні механізмів поєднання приватноправових і публічно-правових елементів у сфері нотаріату.

Мета. Метою дослідження є проведення теоретико-правового та порівняльного аналізу міжнародного досвіду поєднання приватно-правових та публічно-правових засад у сфері нотаріальних послуг, визначення закономірностей їх інституційної та функціональної взаємодії.

Матеріали та методи. Матеріалами дослідження є: 1) нормативно-правова база, що регулює нотаріальну діяльність; 2) праці вітчизняних та зарубіжних вчених, які досліджують інтеграцію приватноправових та публічноправових засад у сфері нотаріальних послуг. Методологічною основою дослідження є сукупність наукових методів. Діалектичний метод було використано для з'ясування закономірностей розвитку інституту нотаріату та виявлення тенденцій його трансформації в контексті європейської інтеграції та цифровізації судових процедур. Системно-структурний метод розкрив місце нотаріату в механізмі правового регулювання та визначив співвідношення елементів приватного та публічного права в комплексній правовій структурі. Порівняльно-правовий метод було застосовано для порівняння організаційних моделей нотаріату в країнах з континентальною правовою традицією, зокрема в країнах Європейського Союзу, та виявлення можливостей адаптації їх успішної практики до національної правової системи.

Результати. Вивчено міжнародний досвід правового регулювання інституту нотаріату, встановлено, що ефективність нотаріальної діяльності безпосередньо залежить від збалансованого поєднання приватноправових та публічно-правових засад. Визначено, що континентальна модель демонструє високий рівень превентивного захисту прав шляхом делегування частини повноважень нотаріусу, одночасно зберігаючи професійну незалежність. Англосаксонська модель, навпаки, базується на мінімальному втручанні держави та переважанні судового

механізму захисту прав. З'ясовано, що в сучасних умовах спостерігається тенденція до посилення інституційного контролю, цифровізації та уніфікації стандартів нотаріальної діяльності на міжнародному рівні. Доведено, що збереження автономії професії залишається ключовою передумовою довіри до нотаріату як інституту, що забезпечує стабільність цивільного обороту та правову визначеність

Перспективи. Подальші наукові дослідження повинні бути зосереджені на вивченні впливу рівня інституційної автономії нотаріусів на показники довіри до правової системи, стабільності цивільного обороту та зменшення кількості судових позовів.

Ключові слова: *нотаріат, нотаріальна діяльність, приватноправові засади, публічно-правові засади, конвергенція, цифровізація нотаріату, міжнародний досвід.*

Summary. *Introduction. Modern transformation processes of the legal system of Ukraine require a comprehensive review of the role of notaries as an institution that combines private law and public law principles. Notarial activity is simultaneously aimed at ensuring the autonomy of the will of participants in civil turnover and the implementation of the public interest associated with guaranteeing legal certainty, preventing offenses and ensuring the stability of civil turnover. Harmonization of national legislation with European standards, in particular with the aim of fulfilling Ukraine's international obligations and the practice of applying legal norms taking into account the approaches of the Council of Europe, actualizes the need for scientific research into the mechanisms of combining private law and public law elements in the field of notarial services.*

Purpose. The purpose of the study is to conduct a theoretical, legal and comparative analysis of international experience in integrating the principles of private and public law in the field of notarial services, to determine the patterns of their institutional and functional interaction.

Materials and methods. The materials of the study are: 1) the regulatory and legal framework regulating notarial activities; 2) the works of domestic and foreign scientists who study the integration of private and public law principles in the field of notarial services. The methodological basis of the study is a set of scientific methods. The dialectical method was used to clarify the patterns of development of the notarial institution and identify trends in its transformation in the context of European integration and digitalization of judicial procedures. The system-structural method revealed the place of notarial services in the mechanism of legal regulation and determined the ratio of elements of private and public law in a complex legal structure. The comparative legal method was used to compare organizational models of notarial services in countries with a continental legal tradition, in particular in the countries of the European Union, and to identify opportunities for adapting their successful practice to the national legal system.

Results. The international experience of legal regulation of the notary institution was studied, it was established that the effectiveness of notarial activities directly depends on a balanced combination of private law and public law principles. It was determined that the continental model demonstrates a high level of preventive protection of rights by delegating part of the notary's powers, while maintaining professional independence. The Anglo-Saxon model, on the contrary, is based on minimal state intervention and the predominance of the judicial mechanism for protecting rights. It was found that in modern conditions there is a tendency to strengthen institutional control, digitalization and unification of notarial standards at the international level. It was proven that preserving the autonomy of the profession remains a key prerequisite for trust in the notary as an institution that ensures the stability of civil turnover and legal certainty

Discussion. Future scientific research should focus on studying the impact of the level of institutional autonomy of notaries on indicators of trust in the legal system, stability of civil turnover and a decrease in the number of lawsuits

Key words: *notary, notarial activity, private law principles, public law principles, convergence, digitalization of notary, international experience.*

Постановка проблеми. Сучасні трансформаційні процеси у правовій системі України зумовлюють необхідність комплексного переосмислення ролі нотаріату як інституту, що поєднує у своїй природі як приватноправові, так і публічно-правові засади. Нотаріальна діяльність одночасно спрямована на забезпечення автономії волі учасників цивільного обороту та реалізацію публічного інтересу, пов'язаного з гарантуванням правової визначеності, превенцією правопорушень і забезпеченням стабільності цивільного обігу. Гармонізація національного законодавства з європейськими стандартами, зокрема у світлі виконання міжнародних зобов'язань України та практики застосування норм права з урахуванням підходів Ради Європи, актуалізує потребу в науковому дослідженні механізмів поєднання приватноправових і публічно-правових елементів у сфері нотаріату. Особливої значущості набуває питання імплементації ефективних організаційних, процедурних та етичних стандартів, які забезпечують високий рівень довіри до нотаріальної діяльності та гарантують належний захист прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб. Таким чином, дослідження міжнародного досвіду поєднання приватноправових та публічно-правових засад у сфері нотаріату та визначення напрямів його імплементації в національне законодавство є своєчасним і науково обґрунтованим, оскільки спрямоване на формування теоретичних і прикладних засад модернізації правового регулювання нотаріальної діяльності в Україні відповідно до сучасних європейських тенденцій розвитку правової системи.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інтеграція приватноправових та публічно-правових засад у сфері нотаріальних послуг знайшла своє відображення в працях як українських, так і міжнародних вчених-юристів. Організація нотаріальної діяльності в Україні та за

кордоном розглядається в працях В.В. Баранкової, Г.Ю. Гулевської, М.С. Долинської, Н.В. Ільєвої, Н.В. Карнарук, В.В. Комарової, Л.С. Сміян, К.І. Федорової, С.Я. Фурси та інших. У їхніх працях нотаріальні послуги розглядаються як інститут превентивного правосуддя, що поєднує функції гарантування автономії приватної волі сторін із реалізацією повноважень, делегованих державою. Інституційний розвиток латинського нотаріату та уніфікація професійних стандартів активно досліджуються в рамках діяльності Міжнародного союзу латинського нотаріату, який об'єднує вчених та практиків з різних правових систем та встановлює доктринальні принципи балансу між приватними та публічними інтересами в нотаріальній практиці. У вітчизняній правовій доктрині існує значна наукова робота з цієї теми, яка є предметом дисертаційних досліджень.

Н. В. Карнарук проаналізувала зарубіжний досвід державного контролю за нотаріальною діяльністю та провела порівняльно-правове дослідження існуючих моделей організації державного контролю за нотаріальною діяльністю в міжнародній практиці [1]. К.І. Федорова вивчала зарубіжний досвід адміністративно-правового регулювання приватної нотаріальної діяльності [2]. Г.Ю. У. Гулєвська у своїй докторській дисертації узагальнила зарубіжний досвід у сфері організації та діяльності нотаріальних органів [3].

Однак питання поєднання міжнародного досвіду в організації нотаріальних послуг із викликами впровадження відповідних моделей в національне законодавство України не було предметом наукових досліджень. Це вимагає більш поглибленого аналізу в контексті трансформації правової системи України та її гармонізації з європейськими стандартами.

Метою статті є проведення теоретико-правового та порівняльного аналізу міжнародного досвіду поєднання приватно-правових та публічно-

правових засад у сфері нотаріальних послуг, визначення закономірностей їх інституційної та функціональної взаємодії.

Матеріали і методи. Методологічну основу дослідження становить сукупність загальнонаукових і спеціально-юридичних методів пізнання, застосування яких зумовлено складністю та міжгалузевим характером проблематики поєднання приватноправових і публічно-правових засад у сфері нотаріату. Діалектичний метод використано для з'ясування закономірностей розвитку інституту нотаріату, виявлення тенденцій його трансформації в умовах європейської інтеграції та цифровізації правових процедур. Системно-структурний метод дав змогу розкрити місце нотаріату в механізмі правового регулювання та визначити співвідношення його приватноправових і публічно-правових елементів як цілісної правової конструкції. Порівняльно-правовий метод використано з метою зіставлення моделей організації нотаріату в державах континентальної правової традиції, зокрема країнах, що входять до Європейського Союзу, та виявлення можливостей адаптації їх позитивного досвіду до національної правової системи.

Виклад основного матеріалу дослідження. У контексті європейської інтеграції України особливе значення має вивчення міжнародного досвіду організації та функціонування нотаріальної професії, зокрема моделей практики латинського нотаріату, координованих Міжнародним союзом латинського нотаріату, а також підходів, що вироблені в правових системах континентальних європейських держав. Практика держав-членів Європейського Союзу демонструє різноманітні варіанти досягнення інституційного балансу між публічною функцією нотаріуса як носія делегованих повноважень та його статусом незалежного професіонала.

Прагнення українського нотаріуса приєднатися до міжнародної нотаріальної спільноти, як справедливо зазначає Н. В. Ільєва, вимагає вивчення та запозичення позитивного досвіду правового регулювання

організації та діяльності нотаріальної професії в зарубіжних країнах. Це сприятиме глибшому розумінню тенденцій розвитку правового регулювання національної нотаріальної системи [4, с. 42].

Крім того, в умовах судової реформи та цифровізації судових процедур зростає роль нотаріату як інституту превентивного правосуддя, що зменшує навантаження на судову систему та сприяє більшій правовій визначеності. Водночас, відсутність комплексного підходу до визначення оптимальної моделі співвідношення принципів приватного та публічного права в національному законодавстві створює прогалини та конфлікти в правозастосовчій практиці.

У сучасній правовій науці проблема взаємозв'язку та взаємодії приватного та публічного права стає дедалі актуальнішою, про що свідчать процеси їх конвергенції: поступового зближення, взаємопроникнення та узгодження принципів правового регулювання з метою формування цілісного механізму правового впливу на суспільні відносини [5, с. 125].

Ця тенденція об'єктивно зумовлена ускладненням суспільних відносин та трансформацією ролі держави, яка все більше поєднує функції регулюючої влади з необхідністю гарантування автономії волі та правової ініціативи особистості.

У контексті української правової системи конвергенція приватно-правових та публічно-правових засад постає як об'єктивна необхідність гармонізації обов'язкового державного регулювання з дискреційними механізмами саморегулювання, що загалом відповідає європейським тенденціям розвитку права. Водночас суть цього процесу полягає не в розмиванні меж між приватним та публічним правом, а у створенні оптимальної моделі їхньої взаємодії, спрямованої на ефективний захист прав, свобод та законних інтересів осіб [6, с. 62].

У рамках нотаріальної інституції процес конвергенції найчіткіше проявляється у подвійній правовій природі її діяльності. З одного боку, вона

виступає як уповноважена державою особа, наділена повноваженнями посвідчувати правочини та юридичні дії, здійснюючи таким чином публічно-правову функцію державного контролю за законністю цивільних правочинів. З іншого боку, нотаріус виступає як незалежний професійний юрист, який захищає приватні інтереси громадян та суб'єктів господарювання, гарантуючи баланс їхніх прав, юридичну рівність сторін, свободу слова та правову визначеність цивільних правовідносин.

Саме у поєднанні принципів організаційної та договірно-розпорядчої влади найповніше розкривається конвергентна сутність нотаріальної практики, що дозволяє вважати її одним із найрепрезентативніших прикладів поєднання приватно-правових та публічно-правових засад в сучасній правовій системі. У цьому контексті нотаріальна практика постає не лише як інструмент формального посвідчення правочинів, а й як самостійний елемент механізму превентивного захисту законних прав та інтересів особи.

Правовою характеристикою, яка визначає нотаріальну діяльність, є те, що вона поєднує аспекти публічного та приватного права [7, с. 89; 8, с. 386].

З огляду на стратегічний шлях України до європейської інтеграції, питання вдосконалення національного законодавства про нотаріат набуває особливої теоретичної, правової та практичної актуальності. Європейський правовий простір характеризується постійною тенденцією до конвергенції національних правових систем, у яких інститут нотаріату розглядається як ключовий елемент правової системи, покликаний гарантувати стабільність цивільного обороту, превенцію судових спорів та ефективну реалізацію прав і свобод людини.

Наприклад, стаття 2 Закону Литовської Республіки «Про нотаріат» передбачає, що нотаріуси призначаються та звільняються з посади Міністром юстиції Литовської Республіки. Стаття 3 цього Закону передбачає, що нотаріуси призначаються на посаду шляхом конкурсного

публічного іспиту. У Німеччині та Франції нотаріуси також є незалежними державними службовцями та призначаються на посаду. У Німеччині держава суворо контролює кількість та кваліфікацію нотаріусів, обмежуючи вільне здійснення нотаріальної професії [9, с. 236].

Континентальна модель нотаріальної практики, поширена в країнах романо-германської правової сім'ї, зокрема у Франції, Німеччині та Італії, базується на концепції «незалежного нотаріуса» як публічного довіреного особи. Нотаріус здійснює свою професійну діяльність самостійно, з самофінансуванням та організаційною автономією, але діє від імені держави та в межах наданих йому повноважень. Публічно-правова складова проявляється у встановленні державою чітких вимог щодо доступу до професії, процедур призначення, дисциплінарної відповідальності та територіальної організації нотаріальної діяльності. Нотаріальні дії набули більшої доказової ваги, а в певних випадках і можливості виконання, що свідчить про здійснення нотаріусом функції превентивного правосуддя.

Водночас, приватноправова складова охоплює договірний характер відносин між нотаріусом і клієнтом, відповідальність нотаріуса за заподіяну шкоду, обов'язкове страхування професійної діяльності та діяльність професійних самоврядних органів. Цей симбіоз дозволяє збалансувати суспільний інтерес у забезпеченні законності правочинів та приватний інтерес суб'єктів цивільного права.

Європейська інтеграція створила унікальний правовий контекст, де відбувається поступова інституційна та регуляторна конвергенція як між правовими системами держав-членів Європейського Союзу, так і між різними секторами національного права. В результаті формується новий підхід до розуміння взаємозв'язку між приватним і публічним правом, у якому обидві сфери розглядаються не як антагоністичні, а як функціонально взаємозалежні елементи єдиної правової системи, орієнтованої на

гарантування загальноєвропейських цінностей: верховенства права, прав людини, ефективного судового захисту та правової визначеності.

У країнах загального права, зокрема у Сполучених Штатах та Великій Британії, спостерігається інший підхід до співвідношення публічних та приватних елементів. У цій моделі нотаріус не має широких юрисдикційних повноважень, а також не здійснює вичерпну перевірку законності правочинів. Його функції в основному обмежуються засвідченням підписів, копій документів та окремих юридичних фактів. Публічно-правова складова в цій системі мінімізована, зведена до формального надання довіреностей та адміністративного нагляду за діяльністю нотаріусів. Правова визначеність забезпечується, перш за все, через судовий механізм захисту прав та систему прецедентів. Таким чином, англосаксонська модель характеризується переважанням принципів приватного права та контролем з боку держави.

В умовах глобалізації особливе значення має діяльність міжнародних професійних асоціацій, зокрема Міжнародного союзу латинських нотаріусів, який сприяє гармонізації нотаріального законодавства та розробці єдиних етичних та професійних стандартів. У рамках цього інституту закріплюється концепція нотаріуса як гаранта правової визначеності в транскордонних правовідносинах.

Аналізуючи стан правового регулювання нотаріальної діяльності в зарубіжних країнах, Н. В. Ільєва та Е. А. Крістєва роблять висновок, що він залежить від типу нотаріальної системи: по-перше, система правового регулювання нотаріальної діяльності в країнах загального права, де роль нотаріуса незначна або відсутня; по-друге, система правового регулювання нотаріальної діяльності в країнах цивільного права або латинської системи, де нотаріус визнаний важливим державним інститутом. По-третє, існує система правового регулювання нотаріальної діяльності в підгрупі країн, які наближаються або перебувають у процесі впровадження латинської системи нотаріальних послуг [10, с. 236].

Потреба в нотаріальних послугах виникла не внаслідок існування певної управлінської мети, зазначає В.В. Баранкова, а радше у зв'язку з необхідністю гарантування стабільності та безконфліктного плину цивільного права, з метою створення системи стабільних правових гарантій захисту та захисту цивільних прав (у найширшому сенсі) шляхом вчинення нотаріальних дій [11, с. 45].

Сучасні тенденції розвитку нотаріальних послуг у зарубіжних країнах пов'язані з цифровізацією процедур, створенням електронних реєстрів, впровадженням дистанційного вчинення нотаріальних дій та інтеграцією інформаційних систем. Ці процеси посилюють публічно-правовий аспект завдяки централізованому контролю та технологічному забезпеченню прозорості, зберігаючи при цьому приватноправову автономію нотаріуса як незалежного професіонала. Крім того, у багатьох країнах нотаріуси виконують функції фінансових регуляторних органів, посилюючи свою роль у забезпеченні громадського порядку та боротьбі з відмиванням доходів, отриманих злочинним шляхом. Це свідчить про поступове розширення публічної складової нотаріальної діяльності у відповідь на сучасні виклики.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Таким чином, дослідження конвергенції приватноправових та публічно-правових засад в нотаріальній сфері має безперечне значення не лише теоретично, а й методологічно, оскільки закладає концептуальну основу для подальшого узгодження українського законодавства про нотаріальну діяльність з європейськими стандартами та міжнародними механізмами гарантування прав людини та громадянина. Узагальнення вищезазначеного дозволяє стверджувати, що теоретико-правовий аналіз процесів поєднання приватноправових та публічно-правових засад інституту нотаріату є основоположними для розуміння закономірностей функціонування цього інституту в рамках сучасної правової системи. Порівняльно-правовий аналіз міжнародного досвіду призводить до висновку, що ефективність діяльності

нотаріусів безпосередньо залежить від збалансованого поєднання принципів приватного та публічного права. Континентальна модель демонструє високий рівень превентивного захисту прав шляхом делегування частини повноважень нотаріусу, одночасно зберігаючи його професійну незалежність. Англосаксонська модель, навпаки, базується на мінімальному втручанні держави та переважанні судового механізму захисту прав. У сучасних умовах спостерігається тенденція до посилення інституційного контролю, цифровізації та уніфікації стандартів нотаріальної діяльності на міжнародному рівні. Водночас, збереження автономії нотаріальної професії залишається ключовою вимогою для підтримки довіри до нотаріусів як інституцій, що гарантують стабільність цивільного обороту та правову визначеність. Подальші дослідження пропонується зосередити на вивченні впливу рівня інституційної автономії нотаріуса на показники довіри до правової системи, стабільності плинності кадрів та зменшення кількості судових позовів. Такий підхід дозволить обґрунтувати ефективність певної моделі взаємозв'язку між приватноправовими та публічно-правовими засадами у сфері нотаріальної діяльності.

Література

1. Карнарук Н. В. Державний контроль за нотаріальною діяльністю в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. Ірпінь, 2007. 24 с.

2. Федорова К.І. Адміністративно-правове регулювання приватної нотаріальної діяльності Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. юрид. наук : спец. 12.00.07. К., 2008. 18 с.

3. Гулєвська Г. Ю. Організаційно-правові аспекти державного регулювання нотаріальної діяльності в Україні: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпінь, 2004. 205 с.

4. Ільєва Н.В. Зарубіжний досвід здійснення нотаріальної діяльності та його адаптація до вітчизняної системи нотаріату. *Проблеми національної державності :* матер. міжнар. наук. конф. пам'яті доктора юридичних наук, професора Стрельцова Л. М. Одеса : Астропринт, 2013. С. 41-46.

5. Волошенюк О. В. Процеси конвергенції в сучасних правових системах. *Форум права*. 2009. № 3. С. 123–128.

6. Малишева Н. Ф. Обсяг та межі поняття «конвергенція правових систем» та його застосовуваність до сучасних екологоправових відносин між Україною та ЄС. *Актуальні проблеми конвергенції екологічного законодавства України до законодавства Європейського Союзу:* матеріали Всеукр. наук.-практ. круглого столу. Дніпро, 2016. С. 60–63.

7. Чередник Р.В. Нотаріус як суб'єкт здійснення підтвердження чинності документів. *Право та державне управління*. 2022. № 3. С. 385–391. DOI: https://doi.org/10.32782/pdu.2022.3.59

8. Підлубна Т. М. Нотаріальна форма захисту цивільних прав та інтересів. *Науковий вісник Чернівецького університету. Серія «Правознавство».* 2010. Вип. 533.

9. Мединська А.В. Організація, призначення та регулювання професійної діяльності нотаріуса у Німеччині та Франції. *Європейські перспективи*. 2021. № 2. С. 232–238. DOI: 10.32782/EP.2021.2.37

10. Ільєва Н. В. Крістєва Е. А. Міжнародний досвід здійснення нотаріальної діяльності. *Правова держава*. 2020. № 3. С. 47-54.

11. Баранкова В.В. Вільний нотаріат: унормування статусу нотаріуса. *Київський часопис права*. 2025. № 2. С.74-83.

References

1. Karnaruk, N. V. (2007). *Derzhavnyi kontrol za notarialnoiu diialnistiu v Ukraini* (Extended abstract of candidate's thesis, specialty 12.00.07). Irpin [in Ukrainian].

2. Fedorova, K. I. (2008). *Administratyvno-pravove rehuliuvannia pryvatnoi notarialnoi diialnosti v Ukraini* (Extended abstract of candidate's thesis, specialty 12.00.07). Kyiv [in Ukrainian].

3. Hulievska, H. Yu. (2004). *Orhanizatsiino-pravovi aspekty derzhavnoho rehuliuvannia notarialnoi diialnosti v Ukraini* (Candidate's thesis, specialty 12.00.07). Irpin [in Ukrainian].

4. Ilieva, N. V. (2013). Zarubizhnyi dosvid zdiisnennia notarialnoi diialnosti ta yoho adaptatsiia do vitchyznianoi systemy notariatu. In *Problemy natsionalnoi derzhavnosti* (pp. 41–46). Astroprynt [in Ukrainian].

5. Volosheniuk, O. V. (2009). Protsesy konverhentsii v suchasnykh pravovykh systemakh. *Forum prava*, (3), 123–128 [in Ukrainian].

6. Malysheva, N. F. (2016). Obsiah ta mezhi poniattia "konverhentsiia pravovykh system" ta yoho zastosovuvanist do suchasnykh ekolohopravovykh vidnosyn mizh Ukrainoiu ta YeS. In *Aktualni problemy konverhentsii ekolohichnoho zakonodavstva Ukrainy do zakonodavstva Yevropeiskoho Soiuzu* (pp. 60–63) [in Ukrainian].

7. Cherednyk, R. V. (2022). Notarius yak subiekt zdiisnennia pidtverdzhennia chynnosti dokumentiv. *Pravo ta derzhavne upravlinnia*, (3), 385–391. https://doi.org/10.32782/pdu.2022.3.59 [in Ukrainian]

8. Pidlubna, T. M. (2010). Notarialna forma zakhystu tsyvilnykh prav ta interesiv. *Naukovyi visnyk Chernivetskoho universytetu. Seriia "Pravoznavstvo"*, (533) [in Ukrainian].

9. Medynska, A. V. (2021). Orhanizatsiia, pryznachennia ta rehuliuvannia profesiinoi diialnosti notariusa u Nimechchyni ta Frantsii. *Yevropeiski perspektyvy*, (2), 232–238. https://doi.org/10.32782/EP.2021.2.37 [in Ukrainian].

10. Ilieva, N. V., & Kristieva, E. A. (2020). Mizhnarodnyi dosvid zdiisnennia notarialnoi diialnosti. *Pravova derzhava*, (3), 47–54 [in Ukrainian].

11. Barankova, V. V. (2025). Vilnyi notariat: Unormuvannia statusu notariusa. *Kyivskyi chasopys prava*, (2), 74–83 [in Ukrainian].